

BISERICA și ȘCOLA.

Fóia bisericescă, școlastică, literară și economică.

Iese odată în săptămână: DUMINECA.

PREȚUL ABONAMENTULUI.

Pentru Austro-Ungaria:
Pe un an 5 fl.—cr., pe 1/2 an 2 fl. 50 cr.
Pentru România și străinătate:
Pe un an 14 fr.. pe jumătate an 7 franci.

PREȚUL INSERȚIUNILOR:

Pentru publicațiunile de trei ori ce conțin
cam 150 cuvinte 3 fl.; până la 200 cuvinte 4 fl.;
și mai sus 5 fl v. a.

Correspondențele se se adreseze Redacției

„BISERICA și ȘCOLA.“

Er banii de prenumerație la
TIPOGRAFIA DIECEȘANĂ în ARAD.

Sfințirea bisericii din Parța.

Este de sigur o puternică garanță pentru dezvoltarea ulterioară a bisericii și poporului nostru raportul intim dintre popor și ierarhia. Acestui intim raport i-s'a dat espressione în o demnă formă și din incidentul actului sfințirii bisericii din Parța situată în protopresviteratul Timișorii, efeptuit Dumineca trecută.

Pentru efeptuirea acestui act Pré Sfinția Sa părintele Episcop al Aradului Ioan Mețian a călătorit în séra zilei de 7/19 Septemvre, și ajungând la gara din Timișoră a fost întâmpinat de întregă inteligința română din Timișoră și de un însemnat număr de popor. Aci a fost bineventat Pré Sfinția Sa în numele tractului protopresviteral al Temișorii prin un discurs binesemțit pronunțiat de părintele protopresviter Dr. Traian Putici ér în numele comunei bisericesci din fabricul Timișorii bineventă pre Pré Sfinția Sa dlu președinte al comitetului parochial Paul Rotariu prin următorul discurs:

Înalt prea S. Părinte!

„Comitetul parochial al comunei bisericesci dreptmăritóre dela Sftul Ilie din acest oraș și mai mulți fruntași parochiani, recunoscători pentru multele ostăneli pe cari supremul său cap diecesan și părinte sufletesc le aduce pentru cauza sântei noastre biserici naționale, pentru întărirea, lățirea și preamărirea religiosității, care totdeauna a fost, este și va rămâne fala întreg poporului român și și a noastră, se simt fericiți de această rară ocaziune ce li-se dă ađi: de a vă venera în persoană, în sinul parochiei.

„Drept dovadă despre această fericire, cu adevărată și curată iubire fiască se presentă înaintea prea bunului său părinte, înaintea neadormitului ingriji-

toriu și apărător al asedemintelor sântei noastre biserici și, mândru de rarile virtuți, de învăpăiatul zel și de neînfrânta activitate archierescă a Înalt Prea S. Vóstre, s'a presentat cu tot respectul spre sêrutarea sântei drepte, rugându-vă cu fiască iubire ca să primiți, urările noastre întru bunăvenire.

„Formulate în điceri sau construcțiuni dorințele noastre sincere și curate culminéză în asigurarea, că Vă iubim și venerăm ca pe un părinte sufletesc la locul său; că nu știm cum să ve mulțămim pentru ostănelele ce le aduceți în cauza sântei noastre biserici și a religiosității creștine, de cari întreg poporul român nu se va deslipi odată cu capul, nici noi; că rugăm pe Atotputernicul Dđeu ca să vă conducă și scutéză și în această călătorie, ca în multe altele, și să Ve readucă sănėtos și în pace, remunerându-ve cu încă mulți-mulți ani de fericită viéță.

„Bine ați venit, să trăiți în. Prea Sântite Părinte.“

Ruspundënd Pré Sântia Sa la aceste discursuri de bineventare mulțumește filor sėi credincioși pentru frumoasa primire, ce i-s'a făcut, și constată cu bucurie, că iubirea manifestată și de astă dată de inteligința și poporul nostru față de sfânta biserică și cauzele mari ale acestei dumneđeieșci instituțiuni, este o garanță și viiă dovadă, că grupați cu toții în jurul sântei noastre biserici, Dumneđeu ne va poté ajuta, ca să lucrăm tot cu mai mult succes la înaintarea bisericii și poporului nostru.

Dela gară Pré Sfinția Sa a fost însoțit până la locuința părintelui protopresviter Dr. Traian Putici de un număr însemnat de trăsuri. Ajungënd P. S. S. a fost bineventat în numele comunii biseri-

cești din Maierile Timișorii de părintele Petru Anca, ér corul din numita comună bisericăscă a executat mai multe cântări.

A doua și dimineața la 7 ore plecă Pré Sfinția Sa dela Timișóra spre Parța. Pre drum a fost întâmpinat P. S. S. de clerul și poporul din comunele învecinate : Ghiroc, Chișoda și Șag, și însoțit de un frumos banderiu în număr cam de 200 de călareți. Comuna Parța era îmbrăcată în haină de sărbătoare, și poporul a binevenat, și primit pre Archiereul său cu aceea căldură și iubire a inimei, carea are isvorul ei în sêmțul de pietate creștinăscă.

Ajuns în Parța P. S. S. merse la biserică cu solemnitatea îndatinată însoțit de preoțime și popor. La pórta bisericii nou zidite P. S. S. fă întâmpinat de parohul din localitate, părintele Nicolau Micleuța cu sânta cruce și evangeliă, carele binevență pre P. S. S. prin un discurs, în carele dete espressiune bucuriei poporului din Parța, că vedënd în mijlocul său pre iubitul Archipăstoriu prin actul sfințirii nou ziditei bisericii își-vede realizată un vechiu dor al inimii sale.

După un răspuns scurt P. S. S. intră în sfânta biserică și efeptui actul sfințirii asistat de : protosincelul Augustin Hamsea, protopresviterii : Ignatiu Pap și Dr. Traian Putici, preoții : Aureliu Popovici din Chișoda, Ioan Istin din Mehala, Pavel Frișcan din Ghiroc, Ioan Balta din Beregsău, Victor Rusu din Utvin, George Petcu din Bazoș, Nicolau Micleuța din Parța și Georgiu Lupșa din Șag, și de diaconii : Valeriu Magdu și Ioan Plavoșin.

După efeptuirea actului sfințirii P. S. S. a celebrat sfânta liturgiă, în decursul căreia chirotoni întru preot pre diaconul Ioan Plavoșin ales de paroch în comuna Hodoni. La finea sântei liturgii P. S. S. ținu poporului o vorbire, în care arătă însemnătatea bisericii, ca factor pentru desceptarea și alimentarea sêmțului de pietate creștinăscă și ca instituțiune culturală, merită a-l apăra de aplecări și curente greșite și a-i da o direcțiune întru realizarea scopului suprem al vieții : desăvârșirea și prin această bună starea și fericirea vremelnică și vecinică. Cântările liturgice le execută ecurile de plugari din Șag și din Utvin sub conducerea d-lor învățatori Nicolau Firu și Petru Jurma.

După sfânta liturgiă P. S. S. a fost condus de preoțime până la cuartir în casa părintelui. Aci P. S. S. luă prânțul împreună cu preoțimea și cu mai mulți inteligenți, cari fuseseră de față la actul

sfințirii bisericii. Sub decursul mesii P. S. S. a ridicat primul toast pentru Majestatea Sa Pré glorio-sul nostru Împărat și Rege apostolic, Francisc Iosif Întâiul. S'au ținut apoi toaste pentru P. S. S. pentru preoții cari au asistat la actul sfințirii, pentru dlu Paul Rotariu și pentru preoții și comitetul parochial, cari au colucrat la realisarea zidirii bisericii celei nouă.

După masă P. S. S. însoțit de uralele și mulțamirile fiilor săi sufletești plecă la Timișóra unde descinse la casa dlui Paul Rotariu. Aici îl-ășeptară pre P. S. S. o alésă societate de domni și dame din Timișóra. Cu această societate să întrețină P. S. S. până la ótele 8^{1/2} când cu trenul de séra plecă la Arad.

Terminând acest raport al nostru rugăm pre Dumneșeu, ca sfințele rugăciuni ridicate și de astă dată de P. S. S. să afle har și îndurare la tronul ceresc ; ér sfaturile și învățăturile rostite și cu această ocasiune de P. S. S. să afle pământ bun în inima credincioșilor, și să producă mănóse roduri întru prémărirea lui Dumneșeu și fericirea poporului.

IV. Omilie

a s-tului Ioan Chrisostom la epistola I catră Timotei.

15. *Credincios este cuvântul și de totă primirea vrednic, pentru-că Christos Isus a venit în lume, ca să mântuiască pe cei păcătoși, dintre cari cel dintâi sunt eu.*

16. *Dar pentru aceea am aflat îndurare, ca în mine mai întâi să arête Isus Christos totă îndelunga răbdare, ca exemplu celor ce vor să credă într'ensul spre viața vecinică.*

I. Atât de mari sunt binefacerile dumneșești și întru atâtă copleșesc speranța și așteptările omeneschi, încât adesea nici nu putem crede. Ceea-ce mintea omenăscă n'a putut cuprinde și n'a așteptat, aceea ne-a împrumutat D-șeu. De aceea vorbesc apostolii de multe ori despre această cestiune, spre a crede în bunul dăruit nouă de D-șeu. Când dă peste noi o mare norocire, — ne întrebăm, „óre nu este vis,“ tot așa și la grațiile d-șești. In ce costă deci lucrul cel de necredut ? Intr'aceea, că inimizii și păcătoși, că ómeni, cari nu erau justificați nici prin lege, nici prin fapte bune, deodată numai pe basa credinței să devină părtași de cele mai mari bunuri. Despre această cestiune însemnată tractéză Paul mai pe larg atât în epistola catră Romani, cât și în acest loc : „Credincios,“ dice el, „este cuvântul și de totă primirea vrednic, că Christos Isus a venit în lume, ca să mântuiască pe cei păcătoși din-

tre cari cel dintâi sunt eu.“ Fiind-că iudeii în modul acesta se puteau converti mai ușor, îi îndemna să nu se mai intereseze de lege, pentru-că printr'ensă nu se pôte mântui fără de credință. În acest înțeles polemizează el aici. Să pară adecă a fi de necredut, ca un om, care întréga sa viață anterioară a petrecut-o în mod ușuratic, ocupându-se cu lucruri rele, nefolositoare, să ajungă mai târziu mântuirea numai prin credință. De aceea să dice: „Credincios este cuvântul.“ Unii însă nu numai că nu credeau, dar își băteau și joc, precum fac acuma pagânii încă, când dic: „Să facem cele rele, ca să vină din ele cele bune.“¹⁾ Ei luau adecă cuvintele apostolului: „Unde s'a înmulțit păcatul, acolo a prisosit grația,²⁾ și astfel prin propozițiunea aceea rîdeau de învățătura noastră. Tot așa este și când le vorbim despre iad. „Cum correspunde acésta ideii despre Dumnezeu“ dic ei, „ca aici un om, care a prins pe servitoriul său cu o mulțime de păcate, îl eliberéază și îl iartă? Și D-șeu să decreteze pedepse vecinice?“ Și éráș dacă vorbim cu ei de botez și de efectul produs prin el, adecă iertarea păcatelor, atunci dic: Cum correspunde acésta ideii despre D-șeu, ca unui om, care a făcut nenumărate păcate, să i-se ierte? Observi tu cugetarea nesănătósă a acestor ómeni? Veđi, cum se ivește peste tot opinia lor? Odată nu li-se pare dréptă iertarea păcatelor, dréptă însă pedépsa; altădată pedépsa nu este dréptă, dréptă însă iertarea. Așa este după cugetarea lor; după cugetarea noastră sunt ambele drepte. Cum așa? Acésta vè voi dovedi-o altă-dată. Astăđi nu sè pôte. Fiind că acésta cestiune are lipsă de o expunere mai detailată o voi tracta cu altă ocaziune. Pentru astăđi să ne ținem de textul nostru.

„Un cuvânt demn de credință“ să dice. Pentru-ce demn de credință? Atât cu privire la cele anterioare, cât și la cele posterioare. Să se observe, cum apostolul introduce cugetarea, și apoi cum se oprește mai mult timp la aceea! În expresiunea, că D-șeu s'a îndurat de cel defăimător și persecutător, zace cugetarea pregătitoare. Și nu numai că s'a îndurat, voiește el să dică, ci i-a împrumutat și credință. Dacă vedem pe un prizonier de odinórá plimbându-se liber prin palatul regelui, nu se pôte niminea îndoi, că n'ar fi fost agrățiat. Și așa a fost la Pavel. Ne dovedește acésta aducând înainte persóna sa proprie și nu se rușinează a se caracteriza ca păcătos, ci din contră o face cu bucurie. Căci în modul acesta pôte mai bine aréta și dovedi minunea cea mare a misericordiei d-șeeșci, că la învrednicit de o îndurare așa de mare. Dar cum s'ntelegem, că el în alt loc dice despre sine: „După dreptatea, care-i correspunde legii, am fost fără pri-

hană,³⁾ în locul acesta se dechiară de un păcătos și adecă „de cel dintâi păcătos“?

Pentru-că în raport cu dreptatea împărtășită de D-șeu, și cu cea care se pretinde în faptă, și aparținătorii legii sunt păcătoși. „Toți au păcătuit și se lipsesc de mărirea lui D-șeu.“⁴⁾ De aceea nu vorbește simplu de dreptate, ci de o „dreptate corespundătoare legii.“ Precum cineva, care are bani mulți, pentru sine este bogat, dar în comparație cu comorile unui rege apare așa de sêrac, ca ori-și care dintre cei mai sêraci: așa este și aici. În comparație cu îngerii sunt ómenii păcătoși, dacă sunt ei și îndreptați. Dacă Paul, care practica dreptatea pretinsă de lege, era primul păcătos, care dintre ceilalți se mai putea numi drept? Ridicând el acusă contra vieții sale de mai înainte, o arată nu ca păcătósă în înțelesul propriu al cuvântului, ci aseamănă numai dreptatea de mai înainte cu cea de acuma și arată, că posesorii acésteia sunt păcătoși.

(Va urma.)

Istoria

bisericeii gr. or. române din Transilvania și Ungaria dela 1810 — 1846.

(Continuare.)

La alegere primise după cum spune istoricul Hintz: vicariul Huțovici¹⁾ cele mai multe voturi; după acesta Vasile Moga paroch în Sassebeș; ear al treilea ales nu se știa cine se fi fost.²⁾

Mancitatea datului în privința persónei celui al treilea ales ne slăbește în câtva credința în siguranța aceluia și face chiar impresiunea, ca și când informațiunea acésta a lui Hintz ar fi avut de basă o versiune de pe timpul de mai târziu, când scria el istoria bisericeii neunite din Transilvania (1848)³⁾ care versiune nu va fi fost tocmai întemeiată pe tradițiune, căci după acésta se pretinde se fi fost George Lazar din Avrig, propus în primul loc, spre întărire pré înaltă; ér la al doilea loc Moga și abia la al treilea vicariul-protopop Huțovici.⁴⁾ Dar tot

³⁾ Filipeni 3, 6.

⁴⁾ Romani 3, 23.

¹⁾ După unii istorici să se fi numit Ioan; în actele consistoriale însă se află subscris Nicolae. Era administrator și președinte al consistoriului dela 1805 încóce.

²⁾ Op citat p. 50.

³⁾ E cu greu a presupune, că și acest dat l'ar fi scos Hintz tot din pretinsa descriere a alegerii de P. Maior, de care descriere numai dênșul s'ar fi folosit, căci P. Maior era contimporan al alegerii și prin urmare ar fi știut și despre persóna candidată în al treilea loc. Originea versiunii reproduse de Hintz, este a se pune după mórtea episcopului Moga (1845 — 1848).

⁴⁾ I. Hannia, istoricul institutului pedag.-teol. al archidiecesei ort. rom. din Transilvania; programa a. 1884/5 Sibiu p. 13 — 14.

¹⁾ Romani 3, 8.

²⁾ Romani 5, 20.

după tradițiune primul ales George Lazar, ar fi fost preterat, din cauza pericolosului său liberalism. ⁵⁾ În privința acestui pretins candidat, notăm ceea ce de altcum e știut între toți Români, că era bărbat providențial; a absolvat universitatea și în special teologia rom. catolică din Viena cu succes strălucit, ca primul și pe atunci unicul student trimis din partea eparchiei neunite, și reîntorcându-se în Transilvania prin deschiderea primului curs clerical în eparchia sa, la 1808 s'a afirmat vrednic de dignitatea episcopescă, spre care se pregătise.

Așadară datele de pân'acum în privința primului candidat nu se unesc. După o versiune de mai târziu să fi fost administratorul, membru din cler în sens canonic cu tître, și om ér după pretinsa tradițiune un laic, ce însă pe atunci nu era pedecă pentru

⁵⁾ Tot acolo și la P. Poenar, George Lazar și școlă, discurs de recepțiune, veđi Analele Academiei, din a. 1871, tom IV; p. 111 — 125. — Academicianul Poenar ȑice, că George Lazar abia pe la 1814, când fuse hirotonit de protopop, veni în eparchia ardelénă și de fel nu amintese, ca sé fi fost acesta candidat la scaunul episcopesc din Transilvania, ci la cel din Bănat (recte Ungaria). — Dar dăm loc cuvintelor interesante ale d-lui Poenar: „Nu mult după aceea (adecă după venirea dela studii a lui G. Lazar în Transilvania la 1814) se deschise vacanța de episcop în Bănat. La acest post aspiră și Lazar. Sé gâti dară să sé presinte la concurs și plecà la Carloviț, unde resida metropolitul bisericeii greco-neunite. Intre concurenți nu era nimeni cu meritele lui Lazar și nici nu sé gândia el că va puté altul să-i stea în drum; să-i facă vre-o umbră; dar restrisitatea (?) învêtatului nostru concurinte fu nota cea mai grea, cu care-l însemnaseră autoritățile superioare, de când cu vorbirea sa prea liberă în școlă candidaților de preoți; ei calumniară pe Lazar cătră metropolitul dela Carloviț, că fiind prea învêtat în filosofie, avea idei prea liberare; că este fără temere de Dumnezeu. Spre încredințare adăuseră ridicula aserțiune, că Lazar s'a nutrit de timpuriu de asemenea impietate; și proba de acésta este — ȑiceau ei — că în copilăria sa a avut temeritatea sé împușce cióre după crucea bisericeii; ba unii chiar dintre preoții, cari asistaseră în școlă la experimente fisece, acuseră pre Lazar, că ar fi pe lângă altele și v. ajitor. Notițiile acestea despre candidația lui Lazar ajunseră până la împérat și măcar că Maiestatea sa își aduse aminte de înalta protecțiune ce promisese lui Lazar, pe când i-sé presentase la Viena ca laureat al universității, dar din cauza mișcării de pre atunci a carbonarilor în Italia împératul Francisc spăriat fiind de liberali, ca și Napoleon de ideologi, nu voia să audă de ei și făcuse atente autoritățile, ca sé fie mai circumspecte la numirea unor asemeni ómeni în funcțiuni publice.

Acésta linie de conduită fiind dată și mitropolitului dela Carloviț și vedând Eminenția Sa petițiunea lui Lazar de concurință la postul, la care aspira pe basa cunoșcințelor filosofice și teologice, cari le posedea, Prea Sântia Sa răspunse la acésta petițiune ȑicând: „Românilor nu le trebuie episcop așa de învêtat“ și preferi pre alt concurent pre care îl și numi îndată în locul vacant. Așa întorcându-se la Sibiu, Lazar rămase a urma și pe viitor funcțiunea sa sub episcopul Moga ca profesor-catichet la seminariul candidaților de preoți.“ op. cit. pag. 113 — 114.

Încă Dl Hannia, director sem. din Sibiu aflase ana-

ocuparea, așa ȑicând imediată a dirigătoriilor mai înalte bisericeșci. ⁶⁾

Nefiind însă nici unul dintre acești doi bărbați denumiți, renunțăm de a ne opri la controversa referitoare la primul ales și acésta cu atât mai mult, căci ne lipsese amênunte necesare dela istoricii contemporani ai alegerii dela 1810.

Ne mărginim deci a constata, că din partea locurilor mai înalte sé aflase Moga, cel al doilea propus spre denumire, demn de gréua misiune de a conduce destinele eparchiei neunite, care sé estindea peste întregul principat. Decretul său de denumire și întărire are datul dela 21 Dec. st. n. 1810 ⁷⁾

Dacă, precum credem, s'au avut strict în vedere la sinodul alegător dela 1810 condițiunile cualificative ⁸⁾ din decretul împératesc dela 1809 (26

chronisme în reproducusul pasaj despre G. Lazar D-Sa ȑice în op. cit. p. 13. „Dacă G. Lazar după încetarea campaniei franceze 1801 și-a reluat cursul învêțăturilor teologice la facultatea din Viena, după terminarea acelorora a venit la episcopia din Sibiu; dacă încă la anul 1807 aflăm pe G. Lazar la aceea facultate teologică ca absolvând studiile teologice; apoi venirea lui la episcopia din Sibiu nu pôte căde mai târziu decât cel mult la 1808 când sub vicariatul lui Huțovici a deschis un curs pentru candidații de preoție, despre a cărui esistență mai înainte nu avem nici un dat chiar tradițional.

G. Lazar nu s'a pregătit și n'a aspirat în general la episcopie, ci el s'a pregătit și aspirat aume la scaunul episcopesc vacant acum de ani (întregi) a' bisericeii ortodoxe din Transilvania, la care aparținea el, și a cărei referințe vitrege îi erau cunoscute: Suntem informați de conaționali și coreligionari contemporani lui G. Lazar, că acesta a fost concurent cu Vas. Moga la scaunul episcopesc ortodox din Transilvania, dar nu la un scaun episcopesc vacant din Bănat și că la acésta concurință nota cea mai grea a concurentului fu, că este prea liberal, prea învêtat în filosofie și calumniat, că este fără temere de D-ȑeu.“

Nu am motive de a nu consimți la acésta critică a părintelui Hannia, care petrecuse o parte a tinereții sale încă sub episcopul Moga. Sunt și alte criterii înterne, care reduc pasajul citat al discursului de recepțiune academică la o simplă poveste. Sub vacantul scaun episcopesc din Bănat avem a înțelegé numai cel din Arad în propriu ȑisa Ungarie (și nu în Bănat). Și Români aradani cereau dela 1815 încóce așezarea scaunului lor episcopesc prin alegere. Răspuns preînalt la cererea lor nici la 1816 nu sosise încă. Cum sé nu fi considerat un român ca G. Lazar, justa aspirațiune a aradanielor, de-a alege episcopul, căci numai din desconsiderarea aspirațiunii de alegere s'ar puté esplica petiționarea lui Lazar de a fi numit episcop.

Apoi e neadevêrat și aceea, că mitropolitul denumi de episcop alt concurent la scaunul episcopesc din Arad. Susținând d-nul Poenar povestea citată, arată totodată, că nu era de fel în curat cu istoricul aședării scaunului episcopesc din Arad devenit vacant la 1815.

⁶⁾ Hannia, op. cit. p. 13 — 17.

⁷⁾ P. Maior, op. cit. p. 134. Hintz, op. cit. p. 50. Șaguna, op. cit. p. II. p. 105.

⁸⁾ În pasagiul final al cuvântului de deschidere a „bunului“ președinte și comisar guvernial la sinodul dela 1810, impune Costa clerului alegător cuvenită conștiositate: „Așadară dacă votumurile clerului sé vor îm-

Mai), ca „să se alégă un bărbat activ și cualificat cătră care are clerul și poporul român dragoste și încredere în măsură mai mare, și carele este cunoscut despre onestitatea vieții, despre însușirile bune, precum și despre judecata dréptă, despre rêvna de fidelitate, cătră principele și statul public“, trebuie că credem, că parochiul dela suburbiul din Sassebeș cu tótă puțina sa pregătire în studii⁹⁾ și prin urmare considerabila sa inferioritate culturală față de Lazar și probabil cu puțina sa orientare și destertitate în afacerile eparchiale față de administratorul Huțovici, care la 1810 își împlinise al V-lea an al funcțiunii sale distinse, trebuie să fi fost totuși o persoană destul de marcantă în clerul neunit din Ardél.

Să ție că s'ar fi distins prin zel, evlavie, și minte sănătósă¹⁰⁾. Neapărând până acum biografia lui Moga, care a păstorit biserica noastră în decurs de 34 ani, nu știm mai mult despre viața sa mai înainte de a ajunge episcop. Probabil că s'a recomandat bine prin zelul său de cruțare și prin bună starea sa materială, care încă putea fi un óre-care titlu spre candidație la scaunul episcopesc într'un timp, când între principalele necesități eparchiale era și căștigarea de mijlóce materiale, fără de cari propășirea respective restaurarea bisericéscă era imposibilă.

Dacă prin denumirea lui Vasilie Moga de episcop, nerespectându-se voința majorității sinodului alegător, s'ar puté încât-va presupuse rēcirea grabnică a bunevoiniței împărătesci, față de neuniții ardeleni, e pe deplin evidentă acésta din instrucția, ce o promise Moga deodată cu decretul de denumire și întărire.

Arétând actul acesta pe deoparte condițiile cari trebuise să le accepteze Moga spre a puté ocupa scaunul episcopesc, ér zugrăvind-ne pe de altă parte fidel situația noastră bisericéscă dela 1810, cu deosebire are să ne fie basă la desvoltarea temei. De aceea îl reproducem întreg :

1) Episcopul să fie credincios cătră Maiestatea Sa și următorii lui cei legali și să pădiască, ca și clerul și poporul să rămână în aceeași fidelitate, și dacă va observa. că cinnva ar cuteza să machineze contra persoanei prea înalte, sau asupra legilor stăpâniții, numai de căt s'é-l denunțe guvernului regesc.

2) Afară de exercițiul liber al religiei, ce s'a conces în înțelesul articolului 60 dela 1781 am dat și de-

preuna într'un om ca acela, care va fi harnic de a purta greutățile acestea, atunci clerul cu adevărat pe sine fericit a să ține va puté. Érá de cumva aceia, cari prin cler s'vor candidalui nu s'vor afla împodobiți de ajuns cu aceste poruncite evalitașuri, atunci urmările, ce s'vor naște dintr'aceea, clerul lui-și a și le impută lui va avea.“

⁹⁾ Dr. H. Pușcar, Manualul de ist. bis. tom. II. p. 67.

¹⁰⁾ Tot-acolo.

numit sudiților nostri de legea greco-neunită un episcop spre mângăerea lor sufletéscă să știe acelaș episcop că denumirea o are de a mulțăm inumaica un simbol al milei cesaro-regești pentru aceea să se conformeze pe deplin legilor patriei, ordinațiunilor regesci și celor a-le guvernului ardelean date atât în afacerile religiunii unite, cât și neunite, la din contra va căde sub indignațiunea regescă și pedépsa ce urmăzá de acolo.

3) De va fi necesar a recurge în cele dogmatice ale bisericeii răsăritene să se anunțe împărăției și numai cu știrea acesteia este a să recurge la metropolitul Carlovițului și nu ai urea,¹¹⁾ ér în cele matrimoniale la guvern în înțelesul rescriptului regesc dela 3 Sept. 1783.

4) Precum fusese dator până acum consistoriul de a aterne împărăției protocolul în fie-caré lună, așa și episcopul va fi obligat a observa acésta.

5) Va priveghea și nici de cum nu va permite ca emisari străini să vină în eparchie de a face tulburări, că el cu atât mai acurat să-și pótă împlini oficiul său pastoral.

6) Spre acest scop va demanda prin protopopi preoților ca pre călugării din principatul vecin al Moldovei și Valachiei cari s'au îndatinat să vină în satele de sub pólele Carpaților numai decât să-i retrămiță în patria lor și dacă aceia nu ar voi sau ar amána de a se duce sub pedépsa suspendării din preoție să-i denunțe diregătoriilor competente.

7) Find-că în Transilvania patru religiuni sunt stabilite de lege, din cari clerul și poporul încorporat după legea dela 1744 celui romano-catolic să făcu părtaș de beneficiile și privilegiile aceleiași, ér clerul neunit este numai tolerat, de aceea să știe că-i este oprit de a să împotrivi ori cum propagației unirii; cu atât mai puțin să cuteze inaintea altora el însuși ori subordinații săi să siléscă ori să ducă pe cineva chiar și în ascuns la cădere dela unire ori dela alte religiuni recunoscute.

8) Să știe, că privilegiile nației illirice (sêrbești) din Ungaria și din țările ei nu s'extind nici în present la Transilvania și ast-feliu clerul neunit din Ardél nu s'póte bucura de aceeaș exceptie, carea o avea și o are clerul națiunii illirice, pertru aceea preoțimea ardeleană rămâne în starea sa de până acum.

9) În cele a-le subsistenței are episcopul și clerul a să acomoda legilor și datinelor din patriă și când nu ar obținé episcopul la plânsorile sale îndreptățire dela judecătorii mai inferióre, atunci póte recura la împărăție prin guvern și cancelaria aulică transilvănénă.

10) Episcopul are să fie îndestulit cu cele 4000 fl. din fondul sidocsial și de a să obținé dela ecsacții ilegale oprite dela cler și popor precum și dela ori ce colectă,

¹¹⁾ De sigur să ținteșce aici la biserica Munteniei, cu carea erau neuniții din Ardél și după încetarea metropolitiei lor în relație.

pedepse bănesci și dela așa numitele tacse de examene la primirea candidaților de preoție în cler. Cu ocaziunea visitațiunei canonice, ce nu o va pute întreprinde nici decum fără permisiunea guvernului, care va esmite cu dēnsul doi comisari din partea jurisdicțiunilor politice, să se acomodeze aprobatelor P. I. T. S. A. I. și să nu permită clerului cutezanța de a lua mai mult dela parochieni sub cuvēt de stolă peste norma din rescriptul regesc dela 23 Sept. 1784, 6ră reședința se și-o pună acolo unde e stabilită cea a guvernului.¹²⁾

11) Porțiile canonice date preoților uniți de cătră domni de pământ seu comunități, să nu le capete clerul neunit dacă aceia ar fi încetat în acele locuri, ci să se redee domnilor de pământ seu comunelor și așa preoții neuniți au de a-și lua numai venitul hotărit prin rescript. imp. dela 23 Sept. 1784; și dacă ici colo s'ar da pământuri și pentru susținerea preoțimei neunite, să fie ele supuse la contribuțiune, căci preoții neuniți numai din deosebită milă împăratăescă sunt scutiți de taca de cap.

12) Ca în present, așa va fi liber și pe viitor de a trece la unire; astfel în cađul când neuniții din vre-o comună ar trece la unire, eventualele porții canonice încă au a trece pe partea preotului unit.

13) Dacă s'ar reîntorce undeva toți uniții la religiunea neunită dar preotul unit ar rămâne credincios unirii, porția canonică o va stăpâni preotul unit.

14) Unde uniții și neuniții locuesc mestecat și se află numai o biserică, ce ar stăpâni-o uniții, se rămână acēsta și mai departe la dēnsii, 6r neuniții ivindu-se necesitatea se-și arēte prin vr'un fond, că pot zidi biserica, că să nu se facă cumva mai târđiu locuitorilor greutate¹⁴⁾.

15) Fiind-că episcopul G. Adamovici n'a observat regularea parochiilor să nu cuteze episcopul să schimbe regulația parochiilor și a protopopiatelor dela 1806 obser-

¹²⁾ In original sună: „ubi regii gubernii residentia stabilita est.“ Șaguna traduse „unde va voi guvernul...“ Alterarea acestei traduceri s'ar impune încâtva prin împrejurarea, că la contipuranii scriitori (P. Maior, veđi Părți înădite la Cipariu, p. 157) să afirmă, că prin punctul de sus s'ar fi dispus permutarea locuinței episcopului neunit la Cluj.

¹⁴⁾ In urma edictului de toleranță a lui Iosif II. (1781) avea fie-care comunitate religioasă dreptul de a zidi și fără concesiunea curții biserice, dar avea pe lângă condițiunea cuprinsă în punctul de sus a mai arēta, că parochia constă cel puțin din 100 de suflete. (Philippi, aus Kronstadts Vergangenheit und Gegenwart 1874 p. 102). Deși mai numeroși credincioși ai vre-unei religiuni recepte nu mai putea ocupa dela 1791 încōce bisericile altei comunități religioase mai puțin numēroase în locurile respective, dar mai rămase încă acea dispoziția a Approbatelor, după carea cei aparținători bisericilor recunoscute avēu a-se ajuta reciproc la zidirea bisericilor. De altcum la dēnsii se efeptuia acēsta din urmă mai ales din anumite fonduri religionare menite spre acest scop; 6r unde preoții lor se dotau din erar și din acēsta (Benigni von Mildenberg, Handbuch der Statistik und Geographie des Grossfürstenthums, Hermanstadt 1837 II Heft p. 49 și 189.)

vând și alte dispozițiuni regesci și guverniale cu privire la clerul neunit și la cele religionare.

16) Fiind-că atât însuși (consistoriul) antecesorul episcop cât și consistoriul sub preteset, că unii parochi prea bētrâni nu ar pute duce chiemarea lor, în atât au mărit fără necesitate și contra rānduelii împăratului Iosif II despre numărul stabilit al familiilor unei parochii, numărul preoților, încāt cu privilegiul regulatiei mai sus đise mai mulți preoți deveniseră supranumērari, de aceea va căuta constințeios episcopul în conformitate cu ordinele date consistoriului, că supranumērarii preoți, cari erau spre greutatea comunelor și în detrimental contribuției să se activeze în parochiile vacante și de aceea se nu li se dee preoți noi acelor comune. cari se opun și nu primesc preoți supranumerari în parochia veduvită, fiindcă s'a esperiat prin casuri concrete, că mai ales aceia caută cu ori ce preț a împedeca primirea preoților supranumērari, cari însuși aspirau la parochia și de aceea umblau în comunitate după partisans. Pe cei ce se opun preoților supranumērari în determinatele parochii, se-i denunțe episcopul guvernului, care apoi prin greutate publice îi va constringe.

17. Fiind-că înmulțimea preoților a adus cu sine, că scăđendu-li-se venitul, cu negliarea celor spirituale și a chemării sale se dădură economiei, — spre a se susține — de aceea se grijescă episcopul, ca numai în acele locuri să se pună preoți, unde să află deplin numărul determinat de cătră locul prea înalt al familiilor, 6r dacă ar fi a-se abate dela acēstă normă, se demandă din causă, că avēnd preoțimea mai bună subsistintă și lăsând prin urmare grijele traiului se corospundă spre binele poporului multelor sale serviții, ba și la sevērșirea acurată a oficiului lor se pot constringe.

18) La cultura poporului ajutorēză cultura preoțimei pentru ce s'a fost ordonat de mai înainte, ca candidatul de preoție se cunōscă datorințele cătră D-đeu, cătră mai marii sei și deaprópele, se știe ceti, scrie, apoi catichisul, cele 4 speții de aritmetică. S'au mai adaus douē condiții pentru candidat și anume, ca nu numai școle normale se fi absolvat ci și grematicale, ca se șcie și necesara limbă maghiară. Să pazească deci episcopul aceste.

19. O altă pedecă a culturii s'a observat în aceea, că parochii neuniți nisuesc într'acolo, ca fii, sau în lipsa acestora ginerii se le succēdă prin acēsta apoi nu numai țin parochia de ereditate, ci se abat mai mult și locuitorii de-a se cualifica pentru preoție, și fiind-că ordinele date consistoriului în privința acēsta de cătră guvern în cele mai multe rēnduri nu avuseră efect, căci preoții sub pretext de bētrânețe și neputință resignēză și cer sprijin întru săvērșirea funcțiilor, 6r comuna o aduc se voteze pentru candidații lor, pentru aceea episcopul este dator a desrădica acest abus.

In genere se știe în fine episcopul, că tōtă intenția instrucției e într'acolo îndreptată, că nu numai drepturile religiunilor recepte să se observe nevătāmat, ci prin procurarea bunei purtări a poporului incult și a mātuirii sufletești, ceeace a efeptui nu numai de grija diregătoriei

pastorale se ține, ei și de toți credincioșii supuși, să se ajungă și scopul fericirii și al liniștei publice.“¹⁵⁾

Étă referințele, între cari luase Vas. Moga cărma eparhiei ortodoxe din Transilvania.

Se dice, că suprindețorea grațią din partea locurilor mai inalte pentru Moga ar fi obvenit de acolo, că densusul s'ar fi arėtat gata de a subscrie mai sus înregistrata capitulațiune umilitore de 19 puncte.¹⁶⁾ Că cu deosebire circumstanțele politice au avut mare importanță la această denumire o mărturisă și istoricul Bariț.

Atăt denumirea lui Moga, cât și instrucția, cei se impuse o atribuia el odiósei intrigi a străinilor dela guvernul din Cluj. Se provócă chiar la acte, cari dovedesc uneltirea lor, de a înfățișa curții vieneze poporațiunea neunită din Transilvania de periculósă, ba capabilă și de crima trădării de patrie, căci pretindeau să fi dat de urme, că neuniții ardeleni ar fi stat în relațiuni suspițioase cu óstea rusescă din învecinatele principate române, de unde această din cause străine afacerilor interne ale monarchiei nóstre până la 1812 nu se mișcase.¹⁷⁾

Iulian Suciu.

(va urma)

D I V E R S E.

* *Mórtea artistului român Millo.* În 21 Sept. n. c. a răposat în Bucuresci M. Millo, decanul artiștilor dramatici români. În mormėntarea bėtrănelui artist s'a sėvrișit în 23 Sept. pe cheltuelile ministrului instrucției, care a mandat în acest scop suma de 1000 de lei. Millo s'a născut la 1804, implinind prin urmare aproape 92 de ani. Fiu de boer și crescut în condițiunile cele mai bune, Millo prinsese dragoste mare pentru teatru, și s'a asociat cu Vasile Alexandri pentru înființarea unui Teatru Național la Iași. Alexandri făcea piese potrivite situației de atunci, ér Millo, cu o trupă, pe care o recrutase de prin tóte părțile, le juca. Venit în Bucuresci, din cauza persecuțiilor, la cari fusese espus din partea familiei sale, Millo, întovărășit cu Pascaly, a întreprins o viuă agitație pentru înființarea Teatrului Național. În istoria desveltării nóstre culturale, Millo póte fi socotit alături cu V. Alexandri, C. Negri, Negruzzi, Kogălniceanu și Rosetti.

* *Fulgerul și plopul.* În ținutul din jurul Moscvei în urma unor cercetări, s'a aflat, că dintre 600 arbori loviți de fulger, mai mult ca 300 au fost plopi albi. În urma acestei esperiențe ar fi fórte recomandabil, ca economii să planteze plopi albi, unde voiesc ca aceștia să servescă ca parafulger natural.

¹⁵⁾ P. Maior, op. cit. p. 136 — 139; Hintz, op. cit. p. 116 — 121; comparat cu traducerea lui Șaguna op. cit. tom. II, p. 197 — 202.

¹⁶⁾ Dr. Pușcariu, Manual etc. t. II. p. 67.

¹⁷⁾ Op. cit. vol. I. p. 555—556.

* *Păstrarea fructelor în praf de var.*

Pentru a se feri fructele d'a să strica din cauza influențelor din afară, să se ștergă și să se svinte bine ródele cele mai bune și sănėtose culese pe timp uscat și puțin mai înainte de complecta lor cócere, să se așeze în lădi umplute cu praf de var și să se ție în pivnite. Varul nu va strica de fel cója fructelor nici nu le va usca séu da vr'un gust óre care. În var se țin fórte bine portocale, mazăre, bob, cirėșe, cócăze, prune, persice, cartofi, struguri, gutui, mere și pere.

* *Puterea nutritivă a pânei.* Deja Liebig a fost de părere, că grănul, măcinându-se fin, își perde mult din puterea sa, ér făina decă se cerne își perde fosfatul, care îl conține și de aceea pânea albă nu-e recomandabilă pentru lucrători. Acum un chemic engles, Yates, într'o broșură, scrisă pentru popor, dice: Pentru-că clasa muncitorilor consumă fórte puțină carne, de aceea trebuie să mănānce pită négră. Tėrițele formeză partea cea mai nutritore a pânei și servesc pentru formarea și desvoltagea óselor și mușchilor, deci bucatele cari sunt mai puțin măcinate, conțin cel mai mult și mai puternic nutremēt.

* *Himen.* D-l Traian Susan învățator în Susanoveț ș'a încredințat de fițore soție pe D-sóra **Marióra Rozalia Bocșan** din Arad. — Felicitările nóstre!

* *Rectificare.* În Nr-ul trecut al fóiei nóstre în articolul: „Istoria bis.“ etc. pe pag. 288 al. 4 r. 14 în loc de 1820 să se cetescă 1810.

C O N C U R S E.

Pentru ocuparea provisorică a postului de învățatore dela școla de fete confesională gr. or. rom. din **Șeitinu**, se escrie concurs cu termin de alegere pe ziua de **27 Octomvre v. a. c.**

Emolumintele sunt: 1) Salariu în bani gata 360 fl. v. a. plățibili în rate lunare anticipando; 2) 40 fl. v. a. bani pentru cuartir; 3) 30 fl. v. a. bani pentru lemne; 4) 6 fl. v. a. pentru scripturistă; 5) 2 fl. v. a. diurnă la ți — la conferință și căraușă.

Alėsa învățatore va avé a propune în școla inferióră din centru. Recursele provėdute cu documentele prescrise de lege și adresate com. parochial, recurentele le vor înainta Prea On. Domn protopresbiter și inspektor școlar tractual **Moise Bocșan** în Arad.

Din ședința com. parochial ținută la 11/23 August 1896.

Constantin Roșcău, m. p. *Teodor Vidu, m. p.*
președ. com. paroch. not. com. paroch.

Conțeles cu: **MOISE BOCȘAN, m. p.** protopop, inspektor școlar.

Pentru indeplinirea stațiunei învățatoresci din comuna **Groș**, se escrie concurs cu termin de **30 zile** dela prima publicare în fóia „Biserica și Școla.“

Emolumintele sunt: 1) Salariu în bani 300 fl.; 2) 24 m. de lemne pentru încălditul școlei; 3) pentru conferință 12 fl.; 4) cortel în natură de 2 odăi, cămară, și grajd cu șopru; 5) doue grădini; 6) stola de câte 50 cr. dela înmormėntări, unde va fi pofșit.

Recurenții au se-și trimită recursele lor adresate

comitetului parochial din Groș la Pré onoratul Domn protopop în Maria-Radna; ér până la alegere a-se presenta în sânta biserică din Groș în cutare Duminecă ori sêrbătore, pentru a-și arêta desteritatea în cant și tipic.

Groș, din ședința comitetului parochial, ținută în 4 Septemvre 1896.

Comitetul parochial.

În conțelegere cu: VASILE BELEȘ, m. p. prot. inspector de școle.

—□—

Conform ordinului Veneratului Consistoriu aradan dto 27 Iunie a. c. Nr. 3427/1896, se escrie concurs pentru postul învățătoresc dela școla gr. or. rom. confesională din Odvoș, protopresviteratul M.-Radnei, cu termin de 30 zile dela prima publicare

Emolumintele anuali inpreunate cu acest post învățătoresc sunt: 1) În bani gata 350 fl. v. a.; 2) 48 metr cubici lemne de foc relutate în 96 fl., din cari e a se încălđi și sala de învățământ; 3) 10 fl. pentru curatorat; 4) 5 fl. pentru participarea la conferințele învățătorești; 5) cortel în natură constătătoriu din 2 odăi, cuină și cămară, apoi grajd cu șopru și grădină de legume; 6) venit ștolar cantoral de câte 50 cr. dela înmormentări, unde va fi pofit.

Recursele ajustate conform prescrișelor legale și adresate subscrisului comitet parochial, sunt a-se trimite părintelui protopop în Maria-Radna. — Doritorii de a ocupa acest post au a se presenta până la încheierea concursului în cutareva Duminecă ori sêrbătore în sfta biserică din loc, spre a-și arêta desteritatea în cântări și tipic, deórece ca și cantor are se cânte în strană și se instrueze elevii în cântările bisericesci.

Acia, cari pe lângă condițiunile indicate mai sus, vor dovedi desteritate în musică, spre a poté înființa, instrua și conduce corul bisericesc, vor fi preferiți.

Odvoș, din ședința comitetului parochial, ținută la 1/13 Septemvre, 1896.

Comitetul parochial.

În conțelegere cu: VASILE BELEȘ, m. p. protopop.

—□—

Prin concludul Veneratului Consistoriu eparchial Nr. 2905 și respective 4162 din 1896, sistemisându-se, lângă veteranul paroch Isaia Goldiș din Cermeiu, o capelanie temporală, pentru deplinirea aceleia, se escrie concurs cu termin de 30 de zile dela prima publicare.

Emolumintele sunt: o sesiune parochială, birul, stola usuată, casa parochială cu intravilan, computeate tóte în calcul mediu cu 710 fl. la an, din cari capelanul, până va fi parochul Isaia Goldiș în viêtă, va beneficia o jumătate.

Aspiranții la acêta capelanie, se aviseză, ca recursele lor instruite conform §-lui 15 lit. b. din Regulamentul pentru parochii, adresate comitetului parochial din Cermeiu, se le astêrnă Preaonoratului oficiu protopopesc concerninte; avênd reflectanții a-se presenta în terminul concursual, în sânta biserică din Cermeiu, pentru a-și arêta desteritatea în cele rituale și în oratorie.

Se obsêrvă, că cei cu cualificațiune de classa primă, vor avé preferință.

Cermeiu, la 1/13 Septembre 1896.

Comitetul parochial.

În conțelegere cu mine: IOAN CORNEA, m. p. protopop.

—□—

Se escrie concurs pentru deplinirea postului învățătoresc din Ficatar, cu termin de 30 de zile dela prima publicare.

Emolumintele anuali sunt: 194 fl. v. a.: 12 meți

de grâu, 12 meți de cucuruz; 2 jughere de pământ; 32 metri de lemne din cari se va încălđi și școla; locuință liberă cu un jugher de grădină; dela înmormentări 20 cr.

Recursele instruite conform legii, se se adreseze P. O. oficiu protopresbiteral în Belincz, éră recurenții se vor presenta în vre-o Duminecă séu sêrbătore în s-ta biserică, spre a-și arêta desteritatea în cântare și tipic.

Comitetul parochial.

În conțelegere cu mine: IOSIF GRADINARIU, m. p. protopresbiter.

—□—

Pentru stațiunea învățătorească din comuna Mély-Nádas, prin acêta se escrie concurs cu termin de 30 de zile dela prima publicare.

Recurenții se vor presenta în s. biserică de acolo spre a-se face cunoscuți alegătorilor, și a-și arêta desteritatea în cântare și tipic.

Emolumintele anuali sunt: 1) 156 fl. v. a.; 2) 10 metri grâu; 3) 10 metri cucuruz; 4) 3 jugere pământ parte fênaț, parte arătură; 5) pentru scripturistică 3 fl.; 6) pentru conferință 5 fl.; 7) 6 stângeni de lemne, din cari este a-se încălđi și școla; 8) cuartir liber cu grădină de legumi; 9) dela înmormentări 20 cr.

Recursele cuvincios instruate și adresate comitetului parochial din Mély-Nádas, se vor trimite Mult Onoratului domn Iosif Gradinariu protopresbiter în Belincz.

Mély-Nádas din ședința comitetului parochial, ținută în 25 August v. 1896.

Pentru comitetul parochial.

Aureliu Gruescu, m. p. președinte. Georgie Maxim, m. p. notariu.

Cu consensul ppresb.: IOSIF GRADINARIU, m. p. inspector de școle.

—□—

Pentru postul învățătoresc vacant dela școla confesională rom. gr. or. classa I. din comuna bis. Capolnaș, conform ord. preo. Consist. dto 13 Iuliu a. c. Nr. 3716 prin acêta se escrie concurs cu termin de alegere la 30 de zile dupa prima publicare.

Pe lângă emolumintele: 1) În bani gata 300 fl.; 2) spese de conferință 10 fl.; 3) pentru scripturistică 5 fl.; 4) 36 metri de lemne, din cari are a-se încălđi și sala de învățământ; 5) cortel liber cu doué odăi, cuină, grajdul cu șopru, cocină și 1/4 grădină intravilană pentru legumi.

Petenții vor avea la recursele lor se aclude testimoni de pedagogie, cualificațiune din limba magiară, atestat de moralitate, dacă a mai funcționat ca învățătoriu și astfeliu ajustate adresându-le comit. parochial se le trimita inspectorului cerc. de școle Demetriu Marcu în Birkis, comitatul Caraș-Severin.

Se mai poftesce dela recurenți, ca până la alegere să se presinte la sfântă biserică în careva zi de sêrbătore, spre a-și arêta desteritatea în cântările rituali și tipic, între cei mai bine cualificați preferiți vor fi acia, cari au cunoștință de a conduce corul vocal.

Capolnaș din ședința comitetului parochial dela 21 August 1896.

Comitetul parochial.

În conțelegere cu: DEMETRIU MARCU, m. p. inspector cercual de școle.

—□—